

PROF. WILLEM H. BUITER
LID MONETARY POLICY COMMITTEE
BANK OF ENGLAND

Geen fluitje van een cent

Een opmerkelijke benoeming. Dat was het zeker, toen de non-conformistische Nederlandse econoom Willem Buitter, na de verkiezingsoverwinning van Labour in mei 1997, werd geroepen lid te worden van het MPC (Monetary Policy Committee) van de Bank of England. Niet alleen was hij buitenlander, maar ook had hij met zijn 'academische grote mond', er onder meer al eens uitgeflapt dat de Gouverneur van de Bank of England, Eddy George, minder van economie begreep dan Winston Churchill. En ook na anderhalf jaar Bank of England heeft hij niet aan scherpte ingeboet: 'Als het Westen de vergrijzingsproblematiek serieus zou nemen, zou het eens moeten nadenken over het volledig openstellen van de grenzen.'

U bent op uw zesde jaar al uit Nederland vertrokken en uw vader was laatstelijk burgemeester van Groningen. Welke partij hing hij aan?
De PvdA, natuurlijk.

Heeft u van huis uit een gevoel voor de sociaal-democratie meegekregen?

Ongetwijfeld. Van huis uit hebben wij de protestantse, in ons geval Nederlands Hervormde, versie van het socialisme meegekregen. Dit betekende voor ons onder andere dat de gemeenschap verantwoordelijk is voor de zwakken, en de sterken voor de gemeenschap, en dat de markt een instrument is en geen doel op zichzelf.

Waar heeft u zoal gewoond?

Van mijn zesde tot mijn achtste in Luxemburg, daar begon de Europese Vakbeweging waarin mijn vader secretaris-generaal was. Daarna tot 1967 in Brussel, een jaar in Amsterdam gestudeerd, de politiek-sociale faculteit, toen voor drie jaar als ondergraduate naar Cambridge, vervolgens naar Amerika naar de Yale University, waar ik mijn proefschrift over macro-economische theorieën, het evenwicht op lange en korte termijn en de overgang van de lange naar de korte termijn heb geschreven. Een vrij esoterisch verhaal, als ik er nu naar kijk. Wel leuk, maar iets dat je op je twintigste doet.

Niet in Azië?

Nee, maar ik heb wel exotische cultuurverbanden met Zuid-Amerika, door mijn twee geadopteerde kinderen. Ik heb daar dus niet gewoond, maar ik heb ze er wel gehaald.

In een van de kranten zegt u dat een van de redenen van de mondiale financiële crisis is, dat de instituties in Azië worden ingericht naar de machthebbers, terwijl wij in het Westen ervan uitgaan dat wij ons moeten gedragen naar de instituties. Is de cesuur oost/west of noord/zuid?

In het grootste deel van de wereld zijn politieke en economische verhoudingen zeer sterk gepersonali-

seerd. De enige uitzonderingen daarop zijn – globaal gesproken – de OECD-landen, en daar zit Japan ook bij, alhoewel we nu ook de zwakte zien van hun onvermogen om als het ware de regels van het spel boven de individuele waardigheid te laten stijgen.

U ergert zich ook altijd aan de mensen die zo vreselijk behept zijn met eergevoel?

U bedoelt denk ik gezichtsverlies. We hebben het allemaal wel, maar de dosering verschilt.

Is dat wat het Westen wezenlijk anders doet zijn dan al die andere streken?

Ik denk dat dat inderdaad hoofdzakelijk cultureel te verklaren is. Wat dat betreft ben ik een omgekeerde marxist: economische en geloofsstructuren van de samenleving hebben natuurlijk een wisselwerking, maar de culturele factoren zijn van groot belang.

De Fransman Peyrefitte, diens ideeën steunt u dus?

Gedeeltelijk, want je moet die dingen nooit te ver doordrijven. Maar het is waar dat het succes van het Westen op economisch terrein de laatste tweehonderd jaar niet economisch te verklaren is, het is gewoon een enorme culturele toevalstreffer.

U doceert in Cambridge, maar u zat toch eerst in Amsterdam? Waarom bent u in het VK zoveel bekender?

Ik was deeltijdhoogleraar in Amsterdam. Over het algemeen telden ze me niet mee, omdat ik dus nooit een hoofdaanstelling in Nederland gehad heb. Ik heb zo'n zes jaar in Groningen gezeten, een maand per jaar of zo, en tot ik hier begon, in juni 1997, was ik deeltijdhoogleraar aan de UvA in Amsterdam. Sommigen telden me wel mee, anderen niet.

Als degenen die de ranglijsten samenstelden, u wel zouden meetellen, hoe hoog kwam u dan?

Dat zou ik niet precies weten. Ergens onder Timbergen.

En toen plotseling de Bank of England, dat moet een verrassing geweest zijn.

Jazeker, ik heb er werkelijk geen ogenblik rekening mee gehouden. Eind mei kreeg ik een telefoontje van de assistent van de minister van Financiën Brown, mr. Ed Balls. Ik dacht dat hij belde om referenties te vragen van de echte kandidaten, maar hij zei: *'Would you like to be considered?'* Ik zei dat ik een paspoort had dat geen foto van de Britse koningin droeg, en dat dat dus niet kon. Toen zei hij dat dat niet onoverkomelijk was en of ik geïnteresseerd was, waarop ik natuurlijk gelijk ja zei. De volgende dag, vrijdagochtend, had ik op Financiën een interview met nogmaals Balls en Allen Budd, een topambtenaar. Hoewel dat op zichzelf wel goed ging, dacht ik aan het eind daarvan echt niet dat ik het zou worden. Twee dingen konden dat naar mijn oordeel in de weg staan. Ten eerste leken ze toch wat bezorgd te zijn over de mogelijke politieke reacties over het benoemen van buitenlanders. En ten tweede had ik, met de gebruikelijke academische grote mond, een aantal zeer kritische dingen geschreven over het monetaire beleid in Engeland. Maar de volgende dag, zaterdag, werd ik weer gebeld en zeiden ze: *'If you want it, you can have it.'* Ik heb toen weer meteen ja gezegd. Maandag of dinsdag zat ik hier op de bank voor een interview met George, de gouverneur. Die heeft mij er nog fijntjes aan herinnerd dat ik niet alleen zijn economisch-analytische vermogen met betrekking tot de EMU had betwijfeld, maar dat ik ook eens een keer gezegd had dat hij minder economie kende dan Winston Churchill. Ik heb het inderdaad een keer gezegd in een seminar. Maar hij was *very gracious*, een zeer goede vent, de verstandhouding was vanaf het eerste moment uitstekend. Diezelfde week begonnen we.

Leek het een adviseurschap te zijn?

Nee, het was meteen bekend dat het om het voeren van beleid ging.

Dus gewoon een baan?

Het was mogelijk een deeltijdbaan. In het eerste jaar heb ik al het buitenwerk afgezegd, dat kon niet meer. Maar ik dacht ook dat ik Cambridge er wel bij kon doen. Dat heb ik een jaar gedaan en dat werd een puinhoop. Ik hou me nu voornamelijk bezig met het Engelse monetaire beleid en als ik niet aan het monetaire beleid zit te schroeven, doe ik onderzoek.

Stoeien met modellen?

Ja, maar het dan ook toepassen en beslissingen nemen op basis daarvan.

U bent niet de enige buitenlander in het Monetary Policy Committee. Hoe is dat in Engeland gevallen?

Niemand heeft er ooit iets van gezegd. Zelfs politici die beroepsmatig altijd spijkers op laag water zoeken, en een gedeelte van de Engelse pers, die nogal xenofob is, hebben er nooit zelfs maar opmerkingen over gemaakt. Ik geloof dat het benoemen van

buitenlanders achteraf een voordeel is geweest. Het 'toelaten' van buitenlanders tot het Engelse monetaire beleid is als het ware een teken van zelfvertrouwen. Maar je kunt je niet voorstellen dat dat in Duitsland zou gebeuren, of zelfs in Nederland of Amerika.

U annonceert uzelf als een Keynesiaan, althans dat wordt over u gezegd, maar nu moet u monetarist zijn?

Die labels betekenen niks, dat is achterhaalde ouwe koek. Elke centrale bankier is Keynesiaan, want ze geloven allemaal dat het monetaire beleid van belang is.

Ook in moeilijke omstandigheden?

Er zijn omstandigheden waarin het monetaire beleid niet kan helpen, zoals thans in Japan, maar dat is uitzonderlijk. In dat bootje varen we hier nog lang niet.

Is dat de liquidity trap van Keynes?

Ongetwijfeld, maar niemand weet wat Keynes exact bedoelde. Hij had zelf minstens zeven interpretaties van zijn eigen opvattingen, maar als het concept van de *liquidity trap* klopt, dan zien we het nu in Japan.

Wat moet je dan doen?

Fiscaal te werk gaan. En natuurlijk ook de structurele oorzaken van die *liquidity trap* tegengaan, en dat is natuurlijk het gebrek aan enig vertrouwen in het

financiële systeem, het geld- en bankwezen daar. Die balansen moeten gesaneerd worden en gezichtsverlies mag dan niet tellen, vind ik.

Het enige dat de monetaire autoriteiten kunnen beïnvloeden, is de korterentevoet.
Absoluut.

Maar de langerentevoet is voor investeringen toch veel en veel relevanter, en daar heeft men geen invloed op.

Dat is waar. Maar bij de open economie werkt het monetaire beleid in grote mate door de wisselkoers en dat is in Engeland heel duidelijk te zien. Daarnaast is, vooral in Engeland, ook het krediet op korte termijn belangrijk, omdat een groot deel van de financiering van bedrijven op korte termijn werkt, zoals via bank credits en bank loans.

En woningen?

Het is aanverwant. Een paar jaar geleden was meer dan tachtig procent van alle hypotheeklen kort, en nu is het ongeveer de helft. Maar het is nog steeds belangrijk voor de cashflow van een hoop huishoudens.

Nog even terug naar mei 1997. Er kwam een Labour-regering en de volgende dag was er de monetaire onafhankelijkheid van de Bank of England. Was daar geen discussie over geweest?

Jazeker wel, maar niemand verwachtte het op zo'n korte termijn. Ik had het zelf aanbevolen. Ik vond dat een Engelse socialistische regering, als ze het zouden presteren de verkiezingen niet te verliezen, twee echte keuzen had: of de EMU, en wel zo snel mogelijk, of een onafhankelijke bank, anders zouden ze door de financiële markten twee of drie jaar getest worden en alle *elbowroom* verknoeien die ze zouden hebben.

Een onder de regering opererende centrale bank is een risee in een modern land?

Niet een risee, maar een risee in een modern land met een socialistische regering waar een conservatieve regering zestien jaar aan de macht is geweest, en waar ze de laatste keer diep droevig zijn afgedropen. Labour had er in 1979 een geweldige puinhoop van gemaakt, ze moesten duidelijk maken dat ze katholieker waren dan de paus wat monetair en budgettair beleid betreft, en dat hebben ze gedaan.

De onafhankelijke Bank of England heeft gekozen voor een Friedmaniaanse aanpak: het dondert niet hoe, maar constant op hetzelfde hameren.

Je hebt een doelstelling om de inflatie op 2,5% te brengen. Die is symmetrisch, je moet er ook niet onder komen. Inflatie beneden de 2,5% is net zo fout als boven de 2,5%.

Politiek of economisch fout?

Fout volgens ons mandaat.

Is het ook economisch fout?

Prijsstabiliteit betekent nulgroei op de echte cost of living, maar die kunnen we niet precies meten. Met onze index ligt die waarschijnlijk zo ongeveer tegen de 2 tot 2,5% aan. Er is geen enkele reden om trenddeflatie te bewerkstelligen. Als je serieus onder de 2,5% zou komen met onze index, dan zou je de facto deflatorisch te werk gaan en dat lijkt me niet goed.

Geldt die inflatiedoelstelling ook voor Europa, want in Frankfurt zitten ze nog te dubben: moeten we nu inflatie of geldgroei als richtsnoer nemen?

Dat is een volkomen schijndebat. De geldgroei is niet-informatief voor het economisch beleid. Het is een indicator van wat er zich in de financiële sfeer afspeelt, maar een hele onvolkomen indicator. Zelfs die Duitsers maken zich daar al jaren niet echt meer druk over. Ze zijn gewoon niet bereid de fossielen het museum in te schuiven, maar wat het echte beleid betreft kijk je naar de inflatie.

Het gaat er uiteindelijk om dat iedereen hoe dan ook zekerheid en rust vindt in de monetaire sfeer?

Het voorspelbare, evenwichtige prijsniveau, ja. Maar dat kan natuurlijk best vereisen dat je vrij actief met de rente moet spelen. Ook als je een constant doel hebt, betekent dat niet dat je het stuur krampachtig moet vasthouden.

Kan het niet andersom, een prijsontwikkeling die vanzelf wel volgt?

Nee, dat werkt niet. Als je de rentevoet constant houdt, dat heeft Wickstel theoretisch wel aange- toond, dan krijg je of explosieve inflatie of explosie- ve deflatie. Je moet reageren op de ontwikkeling van de nominale grootheden in de wisselkoers en het prijsniveau. Je kunt niet de nominale rente constant houden en denken dat de rest vanzelf wel volgt.

Monetaire politiek werkt ook nog goed in een monetair onrustige omgeving?

Alles wordt moeilijker bij instabiele financiële mar- ken, elke beslissing, voor een zakenman of een finan- cieel adviseur; en ook voor het economische beleid wordt het moeilijker. Als de beurs of de dollar van de ene dag op de andere dag 15% aan waarde kan verliezen, dan wordt het monetaire beleid natuurlijk ook bemoeilijkt. Maar dat wil niet zeggen dat het geen invloed heeft.

Dat de markten zo instabiel zijn, is dat een maatschappe- lijke crisis?

Dat is inherent aan het financiële beestje. Financiële markten en markten met hele lage transactiekosten zijn technisch vaak erg efficiënt, maar de mogelijk- heid dat er zeepbellen ontstaan bestaat altijd. Alleen de grootte en de invloed ervan variëren.

Op dit moment lijkt iedereen wel panisch, alleen cash telt. Treedt die paniek ook op in het bastion waar we nu zit- ten?

Nee.

Wel koortsachtig overleg tussen de leidende centrale ban- ken in de wereld?

Ik geloof dat onze gouverneur ongetwijfeld regelm- atig telefonisch overleg voert met zijn collega's in Europa en in de Verenigde Staten, maar alle centrale banken zijn nu wel zo ongeveer onafhankelijk en ze hebben allemaal beslissingsmechanismen en -orga- nen die dat soort consultaties echt tot niet meer dan consultaties maken. Als Greenspan met Tietmeyer iets overeenkomt, dan moet Greenspan het eerst door zijn board krijgen, en dat gebeurt dan meestal wel, maar Tietmeyer moet het ook door zijn board krijgen en dat is een collegiaal lichaam. Dus het soort koortsachtig overleg zou niet eens zinnig zijn, want van overleg tot beslissingen is een groot aantal stappen die alleen maar volgens nationaal-gediffe- rentieerde patronen genomen kunnen worden.

Dat maakt het mondiaal coördineren lastig.

Het bemoeilijkt het beleid en je moet er dus voor zorgen dat de potentiële baten van ontwikkelde financiële markten er niet door vernield worden en dat er netto geen schade door wordt aangericht. Dat betekent gewoon dat markten moeten worden inge- bed in een raamwerk van regels. Dat hoeven geen formele wetten te zijn, soms zijn conventies genoeg, maar het is duidelijk dat de ontwikkeling van het internationale, maar ook nationale kapitaalverkeer, het vermogen van de *regulators* volkomen ontgroeid is.

Het einde van het vrije kapitaalverkeer?

Ik geloof niet dat het vrije kapitaalverkeer verenig- baar is met het soort wisselkoersregimes dat het grootste deel van de wereld probeert te runnen. Er zijn volgens mij maar twee vormen van wisselkoers- regimes die verenigbaar zijn met het vrije kapitaal- verkeer. Een is een gemeenschappelijke munt, dat is eigenlijk de enige die echt goed werkt; het is dus echt een goede tijd voor de euro wat dat betreft. De andere is de zwevende wisselkoers en dat is welis- waar overleefbaar, maar niet optimaal. Alles wat ertussen zit, *flexible but not too flexible, fixed but with occasional devaluations, crawling pegs*, al die dingen hebben geen grote overlevingskans, zelfs niet op middellange termijn. Daar moeten we consequenties aan verbinden.

'De centrale bankiers als hogepriesters van het sacraal monetair beleid is onzin'

Dus het Verenigd Koninkrijk zou zich toch op korte ter- mijn moeten aansluiten bij de EMU?

Dat vind ik wel, ik ben altijd voorstander geweest.

Maar dan is er het probleem van de Engelse conjunctuur die niet in de pas loopt met de continentale conjunctuur?

Dat is gewoon grotendeels een gevolg van de Engel- se afzijdigheid. Als de monetaire oorzaken van de eigengereide Engelse conjunctuur weggenomen worden door een gemeenschappelijke munt, dan zal er veel minder asynchroon te werk gegaan worden. Het zal wel niet helemaal verdwijnen, maar de Cali- fornische conjunctuur is ook niet dezelfde als die in New England.

Is het politiek ook haalbaar?

De Engelsen hikken er altijd tegenaan, die treden altijd vertragend, schoorvoetend toe tot de volgende fase van de Europese integratie, maar het zal gebeu- ren.

Alsdan bent u vast een voorstander van het openbaar maken van de notulen van de vergaderingen van de directie van de ECB?

Ja, heel sterk. De centrale bankiers als hogepriesters van het sacraal monetair beleid is onzin. Het monetair beleid is een onderontwikkelde wetenschap, waar we met kunst- en vliegwerk het beste proberen te doen met slechte informatie en een heel bot en gebrekkig instrument. De geheimhouding, überhaupt de geheimzinnigheid, is alleen maar schadelijk en komt voort uit een continentale traditie, waarbij je alleen maar de rook uit de schoorsteen ziet komen en niet weet wat er in het vuur gelegen heeft. Dat is, uit het oogpunt van democratische accountability, heel schadelijk en het zal de rol van de ECB kunnen ondermijnen, daar ben ik dus bang voor. Bovendien is het ook voor de praktijk van het monetaire beleid niet nuttig. Men speculeert gewoon over de dingen die men zou kunnen weten.

In Nederland hebben we een centrale bank die nooit ter discussie staat.

Nederland heeft dan ook al twintig jaren, sinds de koppeling met de D-mark, geen monetair beleid.

Een goede voetbalscheidsrechter is hij die niet opvalt, niet ter discussie staat.

Dat betekent het niet. Wel ter discussie stellen. Als de scheidsrechter slecht fluit, dan moet hij niet bij de wereldkampioenschappen opgeroepen worden. Om dat te weten moet je een record hebben van hoe die vent gefloten heeft en dat hebben we ook: de scheidsrechter fluit niet in het geheim, het hele stadion kijkt.

'Het monetair beleid is een onderontwikkelde wetenschap'

Denkt u niet dat met die openheid ook de politieke druk wordt binnengehaald?

Dat argument hoor je altijd: 'Als we de notulen en het stemgedrag van de ECB bekendmaken, dan kunnen de nationale overheden druk uitoefenen op hun leden.' Ten eerste is druk uitoefenen tegen de letter en de geest van het verdrag, maar ik ben ervan overtuigd dat het zal gebeuren. Ten tweede is openheid nodig om controle uit te oefenen. Als de vertegenwoordiger van een land negen keer achter elkaar alleen in het belang van de conjunctuur van zijn land stemt, dan kan hij zich met geheimhouding en vertrouwelijkheid verschuilen achter het etiket *confidential*. Openheid is de enige manier waarop deze houding effectief van replek kan worden gediend.

Voorlopig is de Bank of England nog autonoom. Als er, in navolging van Japan, wereldwijd fiscale stimulansen moeten worden gegeven om de wereldeconomie te stimu-

leren, komt u dan in de knoei met het mandaat?

Nee, als er fiscaal moet worden gestimuleerd hebben wij er niets mee van doen. Dat is de verantwoordelijkheid van de minister van Financiën, Gordon Brown. En als de fiscale stimulans onze inflatiedoelstelling in gevaar brengt, dan zullen we meer restrictief monetair beleid moeten voeren.

Ook bij een dreigende mondiale depressie houdt u uw ogen gericht op de inflatiedoelstelling?

Als wij ons in ons monetaire beleid moeten gaan richten op de mondiale functie, dan moeten we een ander mandaat krijgen.

Is daarin voorzien?

Ja, de minister van Financiën heeft, als er conflict zou zijn, twee opties. Hij kan of onze doelstelling veranderen, of hij kan conform de optie die in de wet geschreven staat onze bevoegdheden overnemen. Maar ik ontken dat er bij de huidige conjunctuur een conflict is, want wat in overeenstemming is met onze inflatiedoelstelling is een meer stimulerend beleid op het ogenblik, en dat is ook mondiaal gepast. Dat is niet automatisch zo, maar in dit geval gelukkig wel.

Op het moment dat de Bank of England monetair onafhankelijk werd, is het bedrijfseconomische toezicht de bank ontnomen. Waarom kan dat niet gewoon in één hand, want je hebt ook vaak conflicterende situaties?

Het is een politieke beslissing geweest. Een onafhankelijke centrale bank die ook de voornaamste financiële toezichthouder blijft, is wel een enorm bolwerk van economische macht. Misschien is dat een overweging geweest. Het is natuurlijk wel zo dat de bank onvermijdelijk bij de financiële stabiliteit van het hele geld- en bankwezen en het financiële systeem betrokken moet zijn. Wij zijn namelijk de enige instelling die op korte termijn geld kan scheppen en als lender of last resort kan dienen. De FSA (Financial Services Authority) heeft die middelen niet. Dat kan natuurlijk niet, je moet slagvaardig kunnen optreden als er problemen zijn. Maar er zijn in onze marktdivisies natuurlijk hele nauwe institutionele en persoonlijke contacten tussen de FSA en de Bank of England. Dat is een schakel in de ketting die heel nauw in de gaten moet worden gehouden. Die organisatorische decentralisatie mag niet tot een soort verlamming kunnen leiden op een moment dat het nodig is om stevig te werk te gaan.

U bent 49, econoom en eigenlijk onderzoeker en docent. Ambieert u geen functie in de financiële wereld?

Ik zit hier, deo volente, nog voor anderhalf jaar. In principe zou ik herbenoemd kunnen worden, maar ik weet niet of ze dat doen. Misschien is drie jaar Buiters wel genoeg voor hen. Maar ook als dat niet zo zou zijn, weet ik niet of ik het nog een keer zou doen. Ik vind het ontzettend leuk, maar ik weet niet hoe ik daar over anderhalf jaar tegenaan kijk. Ik zou in elk geval wel een baan willen hebben waar ik

analytisch te werk kan gaan. Dat is het grote voordeel van deze aanstelling, dat we niet alleen collectief aansprakelijk zijn, maar ook individueel. Dat betekent dat je een track record moet achterlaten. Dat doe ik dan ook, zowel door mijn stemgedrag, als door mijn uitspraken en door wat ik schrijf en dat wil ik ook blijven doen. Maar waar ik dat doe? De bank is op het ogenblik een ideaal milieu voor mij, want ik kan mijn academische interesse combineren met een beleidsinteresse en een interesse in de markten. En ik wil natuurlijk invloed uitoefenen, want net als elke leek denk ik dat ik gelijk heb, en dat wil ik dan ook zien. Maar het leukste werk blijft onderzoeken, de academische werken. En ach, niets is te vergelijken met het samenwerken met vooral jonge mensen, die met ongelimiteerde *brain power* op een frisse manier tegen oude of nieuwe problemen aankijken.

Zo te horen bent u nog lang niet bezig met uw oude dag, maar zoals u weet maken velen in Nederland zich daar wel zorgen om. Vaak wordt in dit verband beweerd dat het kapitaaldeckingsstelsel veel voordelen heeft boven het omslagstelsel. Maar is dat wel zo; het gaat toch om de aanuwendig van de productiecapaciteit op dat moment?

Juist, ja, maar de omvang van het productieapparaat over twintig jaar is niet onafhankelijk van het feit of we vandaag een omslag- of een kapitaaldeckingsstelsel hebben. In vergelijking met het omslagstelsel bevordert kapitaaldekking de besparingen.

In ons calvinistisch Nederland is de investeringsquote niet systematisch veel hoger dan in losbandige landen.

De nationale besparingen kunnen zowel thuis, als in het buitenland worden belegd of geïnvesteerd. Uit het oogpunt van de spaarder is het allemaal even mooi, al naar gelang het rendement. Voor de factor arbeid maakt het wel wat uit. Als die immobiel is, is het wel degelijk van belang.

Dus moeten we buitengewoon behoedzaam omgaan met de financiële stelsels in landen met een hele nijvere bevolking. Want daar moet straks voor ons gewerkt worden.

Precies, dat klopt. Voor de vergrijzing betekent dit dat onze besparingen alleen maar een hoog rendement kunnen hebben als ze leiden tot investeringen in landen waar er arbeid is.

Maar dat wordt uitgelegd als neokolonialisme.

Helemaal niet! Het feit dat wij kapitaal brengen naar kapitaalarme landen is een relatie met wederzijdse baten. De economie is niet een *zero sum game*. Dat is de oudste les van Ricardo en Smith: wat ik krijg, is niet ten koste van jou. Althans, dat hoeft het niet te zijn. Het is waar dat als wij daar investeren, we rendement moeten hebben, dus op een gegeven ogenblik zal er een terugstroming zijn van de landen die het kapitaal ontvangen hebben, naar de rentenierslanden. Maar, er is natuurlijk nog een andere optie, en dat is dat je de grenzen openzet. Harry Johnson, een econoom uit Chicago, zei altijd tegen mensen

die eindeloos debatteerden over *trade or aid*: 'If you guys were serious about economic development, you should open the borders.' En daar zou je best over na kunnen denken.

Economie is een afgeleide, het gaat, vonden we eerder, uit van de instituties en de culturen. Hoe krijg je in die landen dan 'good governance'?

Trial and error. En het hoeft ook niet allemaal op dezelfde manier te gebeuren. Zelfs in het Westen zijn de verschijningsvormen van het kapitalisme zeer divers. Het heeft zoveel gezichten als er landen zijn, en misschien nog meer, want er bestaan verschillende vormen van kapitalisme binnen hetzelfde land. Het is bepaald niet zo dat we een mondiale kapitalistische eenheidsworst moeten produceren. De Japanners zullen het altijd anders doen dan wij. Maar er zijn bepaalde grondregels; contracten. Je komt ze na, tenzij het overmacht is. Je kunt het soms informeler doen, met sociale druk, of je moet het formeel doen, door wetgeving en uitoefening van de wettelijke macht.

De sociaal-democratie is ook een religie?

O ja, ongetwijfeld, het is een ethisch beginsel. ❖

Drs. N. Kingma
Drs. J.J.M. Schipper
12-10-1998